

Landskap: *Blekinge* Upptecknat av: *Aug. Holmberg*
 Härad: *Bräkne Hoby* Adress: *Lvängsta*
 Socken: *Asarum & Mellaryd* Berättat av:
 Uppteckningsår: *1936* Född år _____ i _____

Uppteckningen rör *Svedjeland och Fällkratte.*
Register.

	sida	
<i>Orienterande översigt</i>	<i>1</i>	
<i>Olika namn på svedjans skilda faser</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
<i>Ett svedjeland's storlek, m. m.</i>	<i>4</i>	
<i>Bränning och utvärd</i>	<i>5</i>	
<i>Uppväxt av bärbuskar</i>	<i>7</i>	<i>8</i>
<i>Drabränning</i>	<i>8</i>	<i>9</i>
<i>Utvärd av skog</i>	<i>10</i>	
<i>Avkastning</i>	<i>10</i>	<i>11</i>
<i>Vocus pocus efter säden</i>	<i>11</i>	
<i>Detaljer av arbetet</i>	<i>12</i>	<i>15</i>
<i>Försigtighets-åtgärder</i>	<i>15</i>	<i>18</i>

Skriv endast på denna sida!

34 sid.

	sidan
Skadlig gasutveckling vid vedjebräning	18
Brönagare, olika typer	21
Skörd och bergning	22
"P ² Saagrarar"	23
Menstransport av sådesgrödan	24
Offer till "Vaiterna"	26
Stobhaskan = Fällkerattan	28 32
Teckningar: Ett folioark	33-34

Svedjebruk ⁴⁹²⁰

Att genom bränning av markytan, luckra denna, så att den blir gynlig till att så såd uti för erhållande av grödor. Stri:
Om icke den äldsta form av sädesodling, i alla fall mycket gammal. Och i äldre tid, och under hela 1860 talet, togo våra bönder och torpare isynnerhet i skogsbygden, sin mesta gröda från svedjorna. I utbygden der skogen var på upphällningen och lämpligare högländ odlingsmark fanns att tillgå, säger det sig själv att åkerjorden och icke svedjan, fick alstra såd till folkets näring. Ända fram på 1870 talet lades största vigten på kreaturs-skötseln, så att såd odlades i liten skala. I hela skogsbygden fanns få bönder som hade tillräckligt med spannmål till folkets behov till dess man fick den nya grödan att ta ut.
Råg och korn samt obetydligt havre, voro de sädeslag som bönder odlade. Ålörig vete i skogsbygden. Av dessa sädeslag sådde man rågen och någonsin korn på svedja. Havre såddes ålörig på svedja. Orsaken hertill var den: att såden å en svedja hackades ner samtligt som sommargrödan av potater togs upp.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sid 1

Och eftersom Havren endast är sommargröda kunde den ej sås på svejja. Kornet är väl likaså sommargröda. Men den såddes nästan aldrig utan på "Rössla-plattar" i ångarna. Hvorom mera säges längre fram.

Både skogen och markområdet, der svejja skulle bli. Eller hade varit. Hade under olika perioder, olika namn i Blekinge. Var den växande skogen på området: knutig, kortvuxen, med mycket ris, och der stammarna icke dogde till annat än bränslved, eller på sin höjd: att klyva gärdslplanor av, hette den: "Rössla-skog". När skogen huggets och riset brettas ut, men ännu icke bränts så man: Där är en "rössel". Språn det svejjan bränts, och så länge den bar grödor (Råg eller potäter) hette den: "Bröne". Efter att den upphört att bära grödor, och blott användes till bete för korar (Någon enstaka gång till slätter = Hösörd) så man: Där har varit en Bröne. När till slut uppväxande skog börjar ta överhand, så man: "Där ä' arvaskog på den gamla rösslen". Och om der växte mest ljung hette området: "En lög ljungrya".

På 1880 talet utkom en förordning, som förbjöd allt vedjande i såvida icke områden omedelbart odlades till åker. Sen den tiden har allt vedjande legat nere. Men på de äldre sista åren (från 1930) och sedan beteskulturen börjat vinna framgång, har på många håll isynnerhet inom Jemshögs s. n. mindre, till beten förligga lokaler blivit avröjda, riset utbrutts och marken svettts ned till bara svagt. Här i området växer mossor här detta med en järnbrädda uppluckrats. Vad icke elden förtärt. Vid utsigt till norr har man här sett sparsamt med gräsfrö. Betet har blivit ganska bra här med tiden. Emellan dessa områden alltid legat i skymundan från vägen, där nog metes den vara stridande mot lagen. Men för mig, som sommardag tror omkring efter märkliga naturfenomen, på de mest otillgängliga ställen är det inte gott att ha några hemligheter för sig i skogarna. Så eller potater sättes aldrig på dessa outida små "brövar".

Fr. 283. Så länge byarne voro oskiftade, var det ålderman, och byns äldste som bestämde: både, var i skogen vedjan skulle huggas, och hur stort område som verkligen dertil skulle anlås. Och var det någon torpare

eller backstugusittare, som till hälftbruk ville hugga bränna, sätta eller så och skota en liten sved. Var det då man som bestämde härvidlag!

Om vid bränning av sved. Elden kastar sig över rågången och in på nästa bys område. Fick ju denna by sig ofrivilligt påbränd en sved. Men under andra former har jag ej hört omtalas att två byar hade gemensam sved. Var det deremot så: Att den ena byns skog var så skoolad att den ej tillät soodning så mycket som byn fördrade. Då kunde någon bonde få till hälftbruk hugga sved på annan bys egor. Efter överenskommelse med ä. man och byns äldste. (Se: Byorganisationen)

Om svejdländens storlek, såvida man vill överskåda utvecklingen från första början! Måste man slå ihop flera factorer för att kunna säga något bestämt. Våra förste romaniserande förfädre behöfve välriga arealer både till bete och till att skorra vinterfoder på. Så att dessa släppte nog lös eldar över ofantliga områden. Lådesodlingen var i sin början iaktbart inte mycket att tala om. Och en sved efter våra begrepp var omöjlig att åstadkomma förrän jernet var uppfunnet så att folk hade huggredskap i någon form. Längre fram då folket blev bofast i byar och området till

byn blivit utstakat, har omsorgen om hus, bostad m. mera gjort att man mest handskas varsamt med elden! Och just på grund av eldofaraw har man alltit holore lagt 2 eller 3 mindre svejor än en enda med motsvarande storlek. Om storm kommit till under det bränningen pågick, hade ett sådant eldshav med dålidens viliga släckningsredskap, varit omöjlig att hejra. En svejja av vanlig storlek höll icke mer än 200 meter i fyrkant. Fyrkantig form fick den i alla fall aldrig, men innehålllet var omkring så.

Fig. 4. Är delvis besvarad i föregående.

Fig. 5. Så fort vårvindarne någorlunda torkat upp "rösselus" under hösten och vintern utbredda ris, vilket brukade inträffa i sednare delen av Maj- början av Juni brändes drusamma. Var det så så lyckligt att en reguskeu kom som fullkomligt släckte elden som kunde fejra i stubbar och rötter satte man potater å hela fältet. Lättpotatisen var här, som till sätting på åker, skuren i bitar så att sållan mer än ett öga (= grodd) fanns på varje bit. Omedelbart efter sättingen gick bonden själv, eller en pålittig tospare med

roöfrö i en pose som såddes ut på fältet. Om sättpotater ej
fanns tillräckligt fick man nöja sig med enbart rovor.
Fanns å svejjan någon fläck med god jord hände att man sådde
korn eller varråg här på Någon gång Lin, men aldrig havre, under
min tid. Hörde ej de gamle outala att havre sätts å svejjan så
långt tillbaka de mindes. (Havre odlades obetydligt i skogsbygden.)
Med kornodling å svejjan, förhöll det sig så: Att i inegorna befunns
så gott som varje år, någon hörna der småbuskar och kratt spirat
upp som hindrade gräsväxten. Dessa höjgs ner och breddes ut till
en liten plätt, som brändes om våren. Allt nerfallet löv räfsades
=(Rishentades) ihop tillika med nerfallna vissna smågrenar var de
i ången kvarlemnade lövträden (Lövängar). Detta samlades likaledes
i små plättar som brändes. På dessa "rösslaplättar" såddes korn
och varråg som ej hackades ner för att ej skada gräsrotterna
utan krapades ner med en kratta som ofta var en "stobba =
kratta". =(Fällekratta) Sednare, vid passande väderlek såddes å
dessa plättar antingen klöverfrö, eller om sådant ej fanns

sopade man ihop frö efter ångshö på hörsämmet och strödde ut
och på dessa flättor växte om ett par år gräs, tycktes som en vass.

Vi återgå till Svedjan! Förän potater kom allmänt i bruk, hade
man bara rovor å svedjorna första sommaru Och under hela 1860 talet
fanns många gamla som fördrog att ha rovor istället för potater.

Om hösten, just förän potaternu & rovoru togs upp såddes råg
om hela svedjan Derigenom sparades mycket arbete, ty på samma
gång rotbruket togs upp hackades rågen ut Detta var all
omvårdnad den fick Man gödslade aldrig. Var det nu så att man
ej ämnade ta flera gräddor denna gång, såddes nästa vår gräsfrö
Klöver eller timotej eller uppsoj av frö från hörsämmet Sedan fick
kroonen oftast ligga till bete. Nångång skördades hö ett par år. I
detta fall fick smeläsagäret stå kvar sålänge man tog höskörd
Annars rebo gäret strax rågen var inbergad Buskar av olika
slag spirade genast upp och de första åren kunde skördas stora
mängder smultron och isymerhet hallow som trifes ovanligt
bra i askjorden (Aska är bra gödning på trädgårdshallon)

Var jorden mager, och ej tillräckligt lång återvänt till lemnades blev för varje bränning trädens återvänt hämmad björkbuskarna blevo knotiga krokiga med mycket ris och långa flagor av ett slags hänglav som hängde och fladdrade för vinden som långt grått övervärt gubbaskägg. Furubuskarna fingo samma visna tynande utseende. Risiga Embuskar och Gung tog alltmör överhand, undervegetationen bestod mest av Lingon och Myrouris Fanns här och där ett grässtans så det falligt och torftigt ut som om det skämts för tillvaron. Efter ännu fler bränningar blev mest bara Gung. Ännu finns här och där Gungfått kvar från denna tid men det mesta av de stora Gungfåtten ha försvunnit, till skada för biskötsel!

Var det så att man ville ta mer än två grövor å rad från socerän högg man buskar och säden växte i överflöt och drog eller körde fram till den som nästna socerän Grenar från träd i närheten som afverkades för annat ändamål. Lotiga smågrenar som möjligen låg kvar sen förra bränningen m. m. Detta lades i flera strängar tvärsöver socerän och fick på samma sätt som förra riset, ligga

utträtt för värvindarne och torra. Någon tjulig dag i Maj satte man eld i den av strängarna som låg längst i lä från vinden (Motrieten mot första bränningen) Tre eller flera manmar, försedda med träskor (Någon gång var brokarna av järn, men förlängda med träskapell) började nu riva det flammande riset efter sig tills man kom till nästa sträng som nu av bränderna fattade eld och gav ny näring åt elden Och så fortfor man att gå baklänges och dra eld efter sig, tills hela svedjan på nytt blivit överbränd Fastän man ställte sig så, att man hade vinden på ryggen fick man vänta många kubikmeter rök innan broven var överbränd Detta hettes: "Dräbränna". Efter svedningen sattes potater och när dessa flockades, såddes råg, precis som förut beskrivets.

Så länge byn låg oskiftat, fanns för det mesta tillräckligt med areal så att återväxten på varje sved fick ha tillräcklig tid på sig för att vuxna stor, ibland bli fullmogna Vårket tog en tidrymd av 80-100 år, beroende på hur hårt sugad jorden var och likaså vad slags jordman marken bestod av På mosand och rullstenså

tog återväxten längre tid än på stenig moränmark De av eldvarmen i ytskiktet grusade stenarna som regel vidare förvittrade, gav god ny näring och växtförmåga åt jorden. Men helt annorlunda blev förhållandet efter laga skiftet. Fick då någon av bönderna mycket sankmark och kär, men lite höglänt skogsmark blev han bet för att rösla återväxten kunde då få inbräukas till 18-20 år Och på många ställen mindre Det var på sådana ofta brända och all god matjord berövade skogsbackar som de tröttnade utprämade Gungfalten uppstod. Kär och sankmark kunde ej sovjäs utan fick bli bete på de sämre och slätten på de bättre bitarna, tills folket lärde sig osla dem Och detta befann sig i begynnelse-stadiet här i Bleking ännu på 1850-1860 talet.

Fr. 5 a. b. Man sovjade för att få säd till brödföra. Sovjjan avkastade i regel mycket mer än åkerjorden Jag hörde att de gamle räknade med $\frac{1}{2}$ pund för rag = (Obegripligt för nutida folk) Det vill säga i nutida mening = Efter en skäppa utsäde skulle man få 10 skäppor skörd eller 10de kornet Om vi säger på så sätt Detta var normal gröda

Fråga om potater räknade man: "Ett pund för skäppa". Det vill säga:
 Satte man en skäppa borde man få 20 ijen = (20re koruet). Den bäst
 ansade åkerjord kunde i något undantagsfall ge 15. Och i våra dagar
 får man nöja sig med 7 a 8re koruet för potater. För rovor har jag
 ingen uppgift. Men har själv varit med om att rycka rypa dem, och
 minns att det blev väldiga högar. Och all gröda som växte på en
 bröne blev av utmärkt kvalitet. Så gott, välsmakande och näringsrikt
 mjöl som "brönaragen" gav, fick man icke på någon åker!

Obs: Jag har glömt ontala: att vid sådden på bröarna, räknade alltid
 en del korv bli liggande på stubbar och stenar. Därför skulle efter
 varje sådd någon försedd med en björkkrast "gå på rumpen"! D.
 v. säga efter såren, och med krasten sopa ner alla korv som ej
 kommit till marken. Hvarje gång hotade man soparen = (rumpsoparen)
 med att vartenda korv han låt bli kvar på stenarna skulle man
 stoppa i ögonen på honom "O där få vi va tess vi slakt rotter".
 Hotelsen visar säkert på sådesodlingens första början, då man fick
 vara rädd om vartenda utsädeskorv

Att kalvhugga ett stort stycke skogsmark, bara för att erhålla kolved hade varit allt för stor misshushållning Och förkom ej heller här i orten. Kolveden gallrades ut av både löv och barrskog Och dertill togs det krokiga, kalvtorra, minst värdefulla skog man hade.

Fråga 6-9. I den egentliga storskogen hade man ej rössel större än vad som kunde bli på den under vintern tillämnade afverkningen För öfrigt fästes intet avseende på lokalens beskaffenhet. Även de mest oländiga och stenfulla backarna rösslades Och skogen fick man ta såväl den värt utifrån. Om man skulle fäst avseende vid skog eller terräng hade man behöft milsoivägor att disponera över. För att för huggarna antyga omfånget av svedjan, spånades i barken på några träd till en böjau Eftersät fick man se att få rita sidlinjen Elden gick bättre att reglera och ha tillsyn över på rita sidor Krokiga uddiga sidor voro luraktiga.

Fråga 10-13. Jordningstillståndet av en rössel fick ske, Och kunde ske, på olika tiden. Hvilket berorde på skogens beskaffenhet och art på området. Väste den ärvaskog kunde röseln läggas på hösten och förvintern Man ville dock helst att lövet skulle vara fallat Satt lövet kvar på det utbröda

4920

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sid 13

riset hade det mycket svårt att torka inom tillbörlig tid om varen Man ville om möjligt bränna i Maj. Var det äter bara gammal furskog fick man vänta med huggningen till efter Myr. Då blev timret bäst. Lät oss därför som ex. välja lokal med blandskog av björk och gammal fur. På lediga stunder om senhösten, efter lövfällningen högs först alla buskar och breddes ut i lagom tjockt lager. Fanns enar kvistades de som voro så stora att de dugde till gärdsgårdstörar och sattes på ända i högar. Småskogen som togs till "stueved" kvistades och lades i högar, minst ett lass lades i varje hög. Storre björkskog till gammalved avsågs att sälja högs så fort den fällts till ved som sattes upp i famnar med stakar och vidjon. Storre bänglar lades i husbehovsvedhögen resten av bänglarna breddes ut med riset. Fanns här och där i gläntor näm yvig björk höstade man lov till fämen av den, några veckor för än lovet började falla. Sånt lov brakades som såd. och köptes hem så fort det hannit torka. På en svejja härjades ej sånt lov, vilket deremot ofta hände i lövängarna. Så fort snö fallet köptes all ved, stakar o. s. bort så långt från rosseln att man trodde sig ha det bergat för elden.

Till det lättare arbetet, såsom hösta och binda lövkarvor Dra undan och
 knä ut riset Dra ihop och lägga i högar husbehörsveden bära ihop och
 resa upp stakarna m.m. hade man kvinnor och barn Fanns mindre fur
 gran eller aspe som var lämpligt till gårdsk-skick högg man och klyvde
 detta även om hösten Skit lades upp från marken antingen så att ena
 ändan vilade på en sten eller staplades det triangelformigt på svartannat
 i stora högar () Var det icke förmycke lövskog brukade man
 hinna med detta rundligt till Jul. Efter Nyår klände man till mest
 arbetet i furuskogen Bjelkhuggarne höggo bjelkar sparrar och spant
 fanns lättskog höggs dessa Gärvel av det som passade härtill samt
 sågstockar till plank och brävor Och fannared av toppar och krokiga
 träd så långt man hann. Allt måste vara hugget och rundskört ur
 rösklu till värn innan rösklu brändes. Hwad toppar och småkra
 träd man ej hann hugga upp, kvistades och lades upp på stoner
 Härav blev den så kallade "somtveden somtäsar", som användes till
 gäre rundt om bröven. Höggs svogjen der det fanns gammal skog. Var
 der ett bräskande mångsidigt arbete fram på senvintern.

Famns mastträd eller någon så lång och grof Bok att den dugde till en fartygssköl, lemnades dessa kvar, tills man kunde sälja dem till högsta möjliga pris. Anners togs rubb och stubb. Att lemna grötaller var något som ännu på 1860 talet ej inträngt i allmogens hufvud.

Gaugen och tillvägagångssättet sådant det här omtalats, var det ena naturliga och som bäst passade till lokal och väderlek. Därför har säkert det gått likadant till medan byarna lägo oskiftade. Fastän allt arbete så kunde gå lättare, när hela bylaget kunde och måste hjälpa till.

Fr. 14. De ställen av sovjän var buskar växte sparsamt. Och träven stod lågt från varandra. Det fick man dra ris och avskiftade grenar så att det fanns något att vada över markytan med. Regel var: Att marken borde vara helt täckt av rislagret, så att branden kunde göra markens skor och ej för tungarbetad, var ytan för sig blev arbetet svårare och rotbruket kunde ej utveckla sig. D. v. s. gröden blev sämre.

Fr. 16. Brandgata i egentlig mening högs albrig uppe i förväg. Men massa torra tuvor, tomt ris o dylikt knafsades ihop och kastades in på röset så att man fick en temligen ren rand runt om röset.

Och i vindens riktning och på stället som man såg var lättantändliga
 placeras man vattenämbar Och fanns ett bärr i närheten fingo barn
 och kvinnfolk bära fram högar av vatt mossor o. v. Enruskor och
 smågrenar högs och kristares samman ylvra toppen och placerades
 lite varstans så att de alltid och allestädes voro till hands När elven
 brunnit en stund uppstod alltid ett skarpt luftdrag varigenom att
 den uppvärmda luften steg i höjden Ett stycke ifrån kunde luften vara
 totalt lugn. Genom det starka draget vislade quistor och eldflygar
 högt upp och föll ner långt utanför rösseln Dessa lövacklor hade
 småingarna till uppgift att ta rätt på och tillintetgöra I blåvår
 satte ingen förlig person ut rösseln När det onudet och såg ut att
 komma regn kunde man våga sätta stö även om det blåste något
 I varmt solskensvår var det riskabelt såvida ej en sj eller blött bärr
 fanns i vindriktningen. Denna tog man först av allt reda på. Man
 berättade väl mot vinden Men måste ändå räkna med att kom elven
 lös gick han alltid med vinden. När $\frac{1}{2}$ del av rösseln brunnit var
 eldrevet storartat Men det verkade så: All även den störste

hade sinnen på helopann. Man hade intrycket av ett måttligt oemot-
ständligt och skovingslöst element, men kunde sig på samma gång
manad att med all förmåga sätta hårt mot hårt. Ytterst sällan sågs
någon förfalla till slö likgiltighet, hur hotande faran var, och man måste
arbeta så hårt att en och annan störtade omkull.

Fanns en hög backe vid någon av röselus åndar tänkte man först här
om man än hade medvind ty den omvilliga regeln var: "Kölna nedför
backe, och icke uppför backe"! Med ruskomma pressades elden neråt
och så snart ingen fara var att elden skulle slå ut i skogen, gick
många till motsatta åndan och satte eld även där, vilket var det rätta
på så sätt möttes elden och faran var minimal. Ingen som sj varit
med om en skogsbrand, kan göra sig en föreställning om den omhörva
fart elden får på en hög backe. Än nedom backen andra sidan
kunde de första 10 minuterna inte vara så synnerligt farligt att
vara. Men 4 a 500 alnar längre fram sveper hela eldhavet fram
med förintande kraft antändande allt brännbart i ögonblicket.
Därför hette det: "Kölna aldrig uppför backe"!

Såväl vid svejfibräddning som skogseld var det alltid någon gammal beprövat torpare stundom bonden själv som ledde arbetet. När på nutida språk: "Branchef" När denne gått runt och sett efter att allting var som det borde, var det hans tur att sätta ut elden. Ett stort fjäverträ klyfdes smält i ena ändan och antändes. Källan i andra ändan gick han raskt längs den sida av rösseln der tändning borde ske, och satte ner den brinnande ändan der och var i risel, också var det färdigt. När han tänt överallt brukade han spotta på "Tammen" och säga: "Brinn! anän inte mer än du ska!" Derpå slängde han Tammen långt ut i rösseln. Utbrändet var analogt med det som hjälpkärningar äro i dag använda när de kokar blodkorv, fast något annorlunda form.

En fara, ingalunda att förakta, och som nästan alltid vid varje rössla-bräddning ställde till förtret, var de giftiga gaser som något av mig okänt ämne utspydde när elden kom i beröring dermed. Här och der i rösseln isynnerhet på sidländ mark, mindre på hög mark, kom ibland tjocka gulgröna rökmassor som först efter en lång stund förenades med de övriga blågråa rökmolnen bland vilka de viselare

fram. Påkare någon inandas något av dessa rökepartier storknade han alldeles bort, kunde knappt ora andan. Och de sade att det soev i lungorna som eld. Nästan varje mansperson hade en flaska brännvin i lommen och bästa medlet var att ge dem angripne en bra sup. Som han med svårighet kunde andas verkade brännvinet att han fick en ytterst häftig hostattack som bidrog att rensa lungorna. För som annars kände till alla skogens mysterier visste inte vad för ämne som alstrade dessa giftiga gasmoln. Men så förklarade inte folket det. De soor på att det var jordfolket som haft bostad på platsen och av hämnst för att de störres av elden hämnades på detta sätt. Dödsfall härav hövde jag ej omtalas men många voro sjuka derav i veckotal. Många gingo efter brännningen till svejjan och offrade mjölk och skrapat silverstoft på något ställe der de antog jordfolket bodde. De fumos som offrade flera gånger så soevan i lungorna ej vilde gå bort.

Da någon allmogeman omtalar svejorna, brukar han utan förbehåll säga: All stängsel rundt svejjan uppsattes omedelbart. I verkligheten var detta långt ifrån överensstämmande med rätta förhållandet.

Orsakerna voro av flera slag! Främst ekonomin. Den bonde vars ekonomi tillät honom att hålla arbetsfolk i tillräcklig mängd, kunde få allt arbete utrett i vederbörlig ordning. Den åter med svag ekonomi, och som ännu icke hade varit så stora att de kunde biträva med arbetet, blev efter i allt. Hvad rörelstängsel beträffar voro äfven de naturliga förhållanden sådana att det var icke precis tunga nödvändigt att det sattes upp strax. Långt efter sedan potaterna satts, låg sovjan så svart, sotig och avskräckande att djuren instinktmässigt skyste att besöka den. Äfven sedan potaterna vuxit upp, utgjorde deras blad ingen eftertraktad föda. Rovornas blad äto djuren med begärighet. Men "Tajteheren" som på varje gård följde fåren hade äfven till uppgift att hålla tillsyn över bröarna. Många voro de bönder som ej inhägnade bröarna förrän potaterna filochats och rågen satts. Sedan "maste" stängsel uppföras. Visserligen lät man nötkreaturen lindrigt arbeta den uppväxta rågen, de är det inhägnade barnet så att marken var så hård att djuren med sitt tramp skadade rötterna. Men betningen måste ske med varsamhet. Och eftersom nötdjureningo inte så länge marken var bar, hade de totalt förintat rågen, ifall stängsel

Skörd och Bergning 1920

Potaterna å brönarna plockades upp med hacka. Och emedan ungarna i familjerna borde vara med, och det ej alltid fanns nog smidra hackor till dessa, fingo de ofta hjälpa sig med en så kallad: "Slabbhacka". (Se här om längre ner) Samtidigt med potatelsplockningen rycktes roorna upp och bars ihop i högar samt kördes hem så fort man hann. Roorna användes till största delen i matlagningen. Men många kördes till torgen i Karlshamn och Ronneby och såldes till invånarna där 16 a 18 skilling 33 a 37 öre för en skäppa = 12 kammar. Vänging 20 skilling a 3 öaler 40 a 50 öre. Kreaturen fingo blasta samt de rovor som började ruttna eller eljest vara skadade. Sällan något av de fullt friska Rovor till mat, höll i sig på ^{många} rustika ställen hela 1860-talet. På något ställe längre Förrän nästa roorrätten var "Bladda-rovor" = Ett stött mas av kokta rovor som vid kokningen borde bli något svorra på ena sidan. Likhet de yngre hade svårt att förstå, så motbjuvande smak fingo de. Det var omöjligt låta bli att "pryma" (göra grimaser) Såväl jag som många fler, fick ofta en kraftig smäll i pannan av fars eller Mors träsked, verför att vi ej var i stånd att hålla oss allvarssamma under måltiden!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

515 22

Emedan rovan innehåller mycket vatten, håller rätten sig bara litet förrän den surnar. Derfor var vanligt att till frukost mornen serpa, få rosmoret stekt på en järnplåt. Den borde stekas i hänsken talg, vilket icke förbättrade smaken. Men de gamle som från barnsdomen voro vana dervid tyckte det var en begärlig rätt och tröstade oss med att: "Ni vänjer er nog med tiden"!

Var bronnen belägen nära gården kördes oftast potatorna hem så fort som de plockades upp. Men låg den längre borta, grävde man en "Paagrav". Ett fyrkantigt hål i en backskuttning antingen vid kanten i bronnen, eller strax utanför gäret (Icke på själva bronnen). Hålet murades högt sållan. Men alltid beläddes botten och sidor upp till överkant med dubbel lager av groft grauris, eller curis om gräv ej fanns i närheten (Graven var icke på långt när så utbredd i Bleking för 60 a 70 år sen, som nuortiden). Hålet brukade vara 5 a 6 fot djupt. När stjöpste man ner potatorna så fort de plockades. Då detta var färdigt lades en grov stock som ryggas mitt över graven, korta, rätt grova trästammar lades på båda sidor från ryggasen till gravens kant, ovanpå dessa tjockt med grauris eller curis så en eller två små trummor av fyra bräcke placerades intill ryggasen.

rätt upp och så höga att de gingo 4 a 5 kornter = 60-75 em över taket
Över riset kastades torror och jord halvvalustjockt och nu fick potaterna
ligga tillräckligt kommit så mycket att man lätt kom fram över stenar
och stubbar, då potaterna kördes över på och hem eller till bränneriet
någon dag det ej var så kallt att de frös. De höga trummorna visade
platsen så man slapp leta, om snön var djup kom den ofta var.

Sällan kunde en sådan pågräv användas mer än en gång.

Obs: (Den som frynter åt kladdarorror fick öknamnet "Pislepjatt"
Pislig = grätten = täpalar = slå orror på guss gåvor) = Kara potis i maten!

Rågen på kronarna togs alltid av med skära. Att med icke avsejät rågen
hade varit ren omöjligheten så många stubbar och stenar som vår faunas
arbetsfördelningen var så: Kvinorna gjorde band och skuro. Och män
kunde karoarna, buro i hög och krakare säden. När den blivit torr kördes
den alltid hem till gården. Iredning var ju ett ambulerande åkerbruk, så
att tillfälliga bergningsstador byggdes aldrig och hässning av säd på fältet
var okänt. Vid hemtransporten togs koroarnens korskicklighet i anspråk
i ovanligt hög grad. Man lassade alltid i de höga "Höstakassarna".

och dessa hade lätt att välla omkull. Den vräng som kunde köra in årgrovan
från sveporna utan att välla någonsång, fick beröm såsom en skicklig och duktig
köröring. Alla rågrästrä som vid skörden blivit liggande lösa på marken hade man
räpsat ihop i en "brea" som liksom hö väntats ett par gånger så att det
kunnet torka och kallades "räpsbos". På sjöba vagnen hade man vagnbotten
och vid sidorna pinnahäckar. Övanpå dessa stod höstakassen! Tvänne lakan
syddes ihop i ena ändan och breddes över vagnbotten samt bands med snören
vid öfra häckstängeln. På lakanet lades först räpsboset och sedan sädes-
kärvarna. Alla med toppen inåt och alla rotändar utåt. Inga toppar fick
synas varken vid kassens sidor eller ändar. Till lassandet körde två personer.
Den på marken ryckte upp en stön med alla kärvarna, lyfte alltihop i höjden
och lät det vila mot kassens överkant, medan den i vagnen stände plockade
av kärvarna och lade dem i jemma lager i vagnen. När stönen var tom
hottades den tillbaka i sitt hål i marken, där han stod rätt upp och var lätt
synlig. Och så fortgick tillt lassat var fullt. Var vrängen stor och stark
var det hans schä att lyfta upp sädeskärvarna. Men var han en pojke var
det jigen som lyfte dem. Och även körde oxarna hem, om pojken ej vågade.

Hemkomna kastade den i vagnen, med händerna i de översta lagren av härvar.
 Längre ner togs som på spetsen av en slät, ej förgrovd sädeskrake och stackes
 in genom "Laggluggen" till den som innanför tog mot och lagrade den.
 Denne sednare kallades "Kekakeråka". Likgiltigt om han var pojke eller dräke.
 Obs: (Sädesfivorn hade ännu ej kommit i bruk) Den såg som vid lossning
 och lossning rambat ut och blivit liggande på bakken på vagnbotten.
 sopades ihop och bars in på logan varje gång. Den hette: "Drösläsäd"!
 När sista sädeslässet för året kördes in ^{från svedjorna} var bonden ofta själv med, om han
 än icke körde oxarna, och brukade då ta några sädesstrå som han keramade
 ihop i handen kastade den så på marken och sparkade med träsken jorden
 över den. Ett par gånger frågde jag vad detta skulle vara för. Och
 svaret blev: "Dä angår dig inte kerapåren" frågde jag folket så så
 någon att det var offer till glosan! En annan att det var till Horn-
 mören (Hören nu denne skulle vara). Andra, att det var till oxiterna.
 Lika blök blev jag. Vet inte vad det betyder. Ty så gick det inte till
 på hem åkerarna (Se: mina förra svar om jordbruk)

Efter sädesbergingen kördes alla sädeskrakar hem och lades antingen

under logan eller på annat ställe under tak, där de lägo torra i beredskap till nästa år. --- Gårdsgården runt bronnen revs upp och köptes hem till bränsle. Såvida inte man skulle hugga nästa rössel på ett ställe där det var ont om passande trä till gårdse. Då fick gårdet stå till vintern så det i slädföre köptes fram till närheten av kommande rössel. Där det på nytt användes till gäse omkring senne).

Med undantag av stubbakrackan eller som den också kallas stubbakrackan (i Bleking kände vi ej till namnet: Fällkratta) hade vi i våra orter inga speciella redskap vid röslahuggning. Huggyxan, handyx eller kvistyxan samt rövjekniv till buskar var det vanliga i redskapsväg. Men stora sägar att säga av stockarna med samt bilar för bjälkhuggarne. När skogen var så stor att sådana produkter kunde utvinna var ju nödvändiga redskap här till. Men dessa användes dessutom, var som helst i skogarna där sådant arbete förkoms. Träkrackarna var med man vid drabräkning drog elden över fjället, var redskap som man för tillfallet högg sig och sedan kastade åt sidan och skaror att ta av säden med användes både på åkrar och svejlanter.

1920
Stobbahackan eller Stobbakrattan

Ett egendomligt och säkert mycket gammalt redskap, var det här och där i skogsbygden förekommande redskap som användes av dem som voro för fattiga att köpa hackor av järn till alla husets medlemmar Den äldre formen hörde jag far omtala Den skulle bestå av rotklumpen av en gran med ett par kraftiga knaggar såvår 6 tum långa, spetsade och hårdade i eld så att de voro så hårda som möjligt Sådana i den storlek att de lämpligen kunde användas voro emellertid ytterst svåra att hitta Och som de vid användningen slitas upp rätt fort Om man är visstog den försigtigheten att varje kväll efter beqvändet lägga den till tork vid elden voro de aldrig varaktiga. Så hade något furskufven funnit på att om man högre upp på en stor gran med grova grenar, högg loss ett stycke av stammen och lät detta sitta fast vid grenen samt klyfde denna och satte särskild skap till så fick man en bastantare hacka och vartill materialet kunde anskaffas lätt nog. Så långt Fars berättelse Och ex. av denna typ gjorde Far till oss som vi hade, så denna kan jag beskriva!

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

sid 28

Förfarvärdigast av en stobbacka gick till så här: När en stam gren
arsert till bjelke huggets oundskull utvalde man någon gren upp på
stammen som kunde ha gott trä tums diameter så var $\frac{1}{2}$ aln från stammen
Höll den något mera var det ännu bättre Grenen sågades av till 14 a
15 tum från stammen, klyptes försiktigt mitt i den nästan in till
stammen och en keil sattes i springan så mycket bara att yttersidorna
på grenen kom 4 tum åtskilda cirka 9 tum från stammen. I keilen högs
hake båda sidor och med en vriden björkboja band man fast keilen
Haken i vilka vidjan lägts hintrade honom att falla ut hurdant man
handskades med den Tid pass ett kvarter (15 min) vardera sidan om
grenen högs man in ett bra djupt skår, och med några vådriktare
hugg klyptes man ut en bra flask som satt fast vid grenen. Nu lades
grenen med vishängande trästycke till tosk på jällen över kakelugnen
tills den torkat fullkomligt. Hela tiden satt keilen och vidjan kvar
Nu skars vidjan av, keilen togs bort och grenen eller knaggen som den
kallades skars av på nytt till sin rätta längd 6 tum. Den hade förut
befriats från barken. Yttersidorna fick vara runda, liksom baksidan

Men framsidan gjordes flat och ändarna spetsades så att de främsta spetsarna blevo långt. Derpå härades spetsarna i eld tills de blevo starkt mörkbruna, nästan helt svarta. Först nu började man hugga såga och kreta till nacken där skaplet ritades fast. Ända tillids hade man riserat att nacken: D. v. såga: Det var själva granstammen utfläktat stycket kunde spricka, hvilket fall hela hackämnet blivit odugligt. Men när det bestämt provet tillids var det inte längre fara härmed. Till skaplet betade man om möjligt var upp en Hassel som vid roten bildat två stammar av sävar $1\frac{1}{2}$ a 2 tum diameter. Hasseln högs tätt vid nacken och halbruna klyfdes försiktigt från varandra så att ingensdera splittrades. Där dessa varit sammanväxta blev en plattformig stark och seg flatta som när den hyflats till lades ovanpå nacken och fastades med 3 st nitnaglar av järn, skaplet hyflades till och skrapades med en skarp glasbit. Och så var hacken färdig.

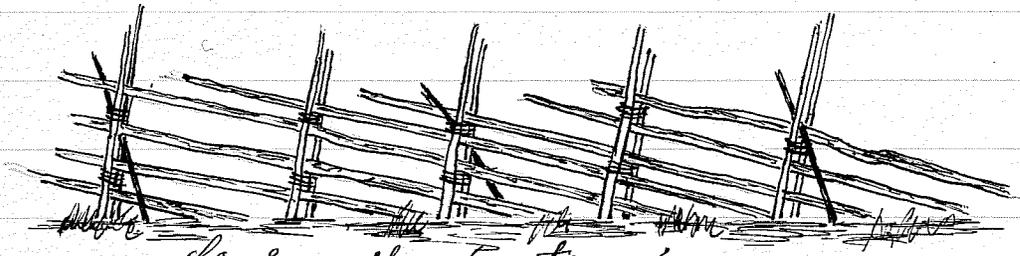
I frågelistan står att skaplet till dessa hackor på sina håll tagits ända till 2 meter långa. Måste bestämt vara fel i uppgiften

En sådant laggskafat åbåke var omöjligt att arbeta med!

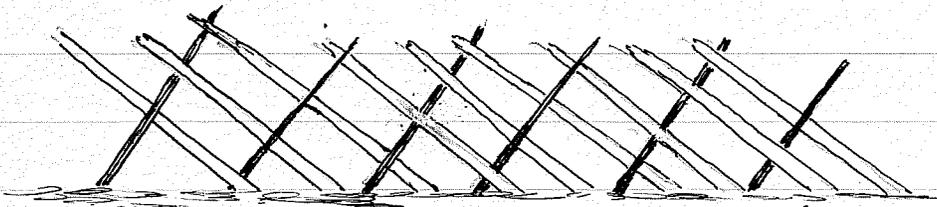
Får gjorde skafaten ej mer än 6 kvarter långa = 85 a 90 cm Och vi småbarn som använde dessa hackor ville gärna ha dem ett par tum kortare. Men till svejebrukning var dessa hackor förstås sig redskap Och en och annan kallade dem: "Brönahackor"!

Till sättnig av potater voro de sämre än jernhackor Men till att flocka potater med voro de betydligt överlägsna Man riskerade aldrig att hacka sönder potaterna med dem och de luckrade jorden så att alla potater kommo i dager Och till att knäsa en smula jord på dem såvå rågen ibland stenklämmorna var de långt bättre än jernhackan Denna ville gärna dra jorden med sig i högar dessom utrymmet var trängt Stubbhackan däremot luckrade och spredde jorden men drog den ej i högar Dess enda svaga punkt var: Att det var svårt att behålla den nödiga fastheten der skaflet var fastrott Grav är löst träs och när det blivit väl satt nog skaflet säkert Men efter ett par dagars torra ville det gärna glappa Och vi bleo det ingen fart med arbetet.

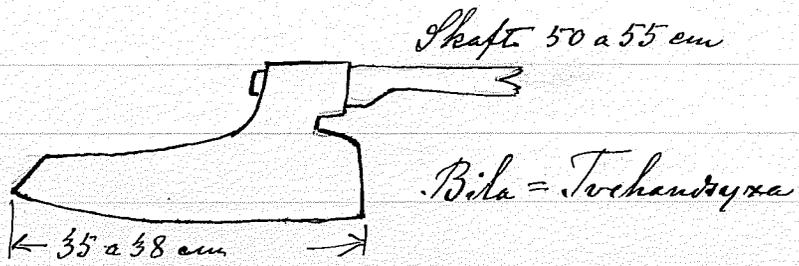
Det var inte vilken storgren som helst man kunde ta ämnen till stubba-
hackor av. Tranen borde ~~växa~~ växa på en mager backe samt ha mycket
hög ålder. På sådana blev knaggarna hårda som järn. En karrgren
dugde icke. Namnet stubbhacka var oriktigt emedan ämnet ej togs
nervid stubben utan högt upp. Om jag haft den minsta aning om
att det nästan kunde bli fråga om sådant skräp kunde hänt att
jag nästanns kunnat få rätt på en kvarleva av en sådan.
Nu, änge bjälkar huggas utan sägas, är svårt att till rimlig kostnad
skaffa ett ämne. Det stycke av träet där flaskan huggs ut blir
träet spolierat och en så stor gammal gren kostar dyga pengas.
Banfötte-Jönsen i Hadlandsboda är en snål bonde som säkert tagit i
förvar allt slags gammal bräte. Här kan jag få någon stobbhacka för
hända att han har lemningen kvar. När jag får mina vägar derat
skall jag höra efter. Det är ena stället jag kan hoppas att
något sådant gammalt finns kvar. (Allt detta redskap som endast
användes av de fattigaste, haft så vidlyftig spridning, har jag ej för än nu haft
reda på. Tack för upplysningen!)

Långåsa eller Smotåsaåre.

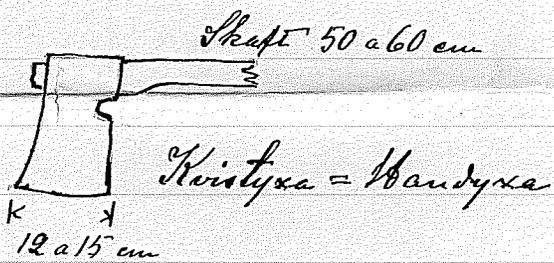
Bainåre (Bainna = Spänna = Sträva emot.

Skafte 50 a 55 cm

Bila = Tochandsyxka

← 35 a 38 cm →

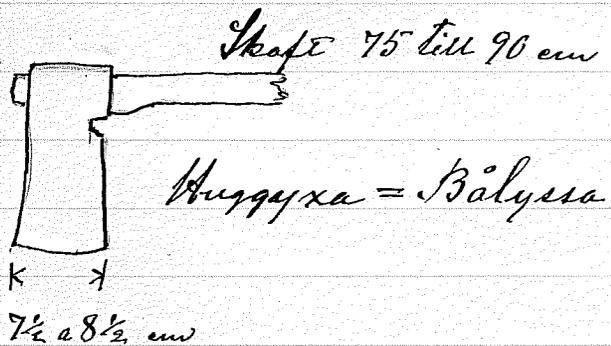

Skafte 50 a 60 cm

Kristyxka = Handyxka

12 a 15 cm

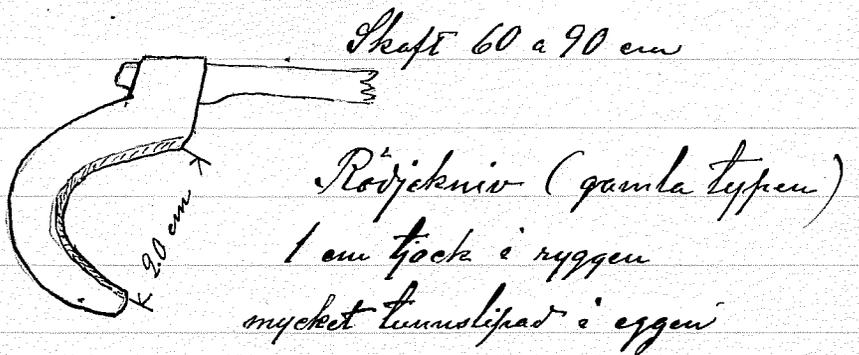
FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforsk-
ning vid Lunds universitet

Skafte 75 till 90 cm

Buggyxka = Bålyssa

7½ a 8½ cm

Skafte 60 a 90 cm

Rödjekniv (gamla typen)

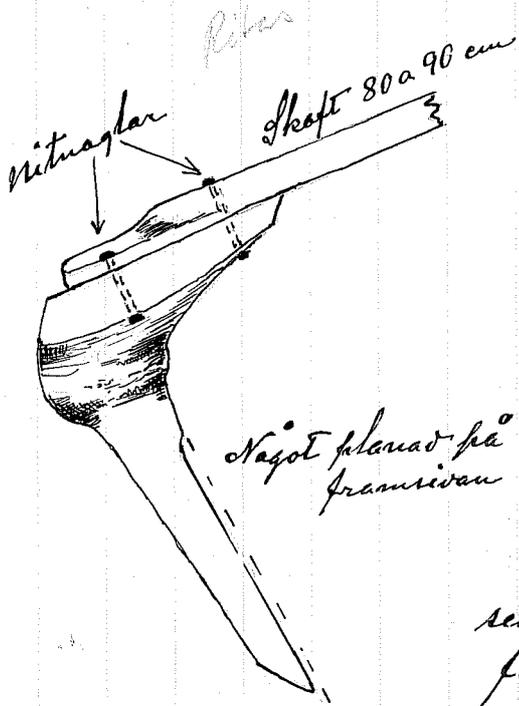
1 cm tjock i ryggen
mycket tunnslipad i eggen

1920

Redskap till arbetet på Svedjebans

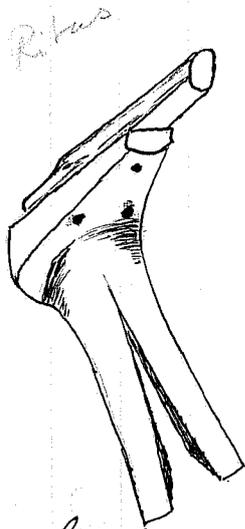
FOLKLIVSARKIVET

Institutionen för folklivsforskning vid Lunds universitet

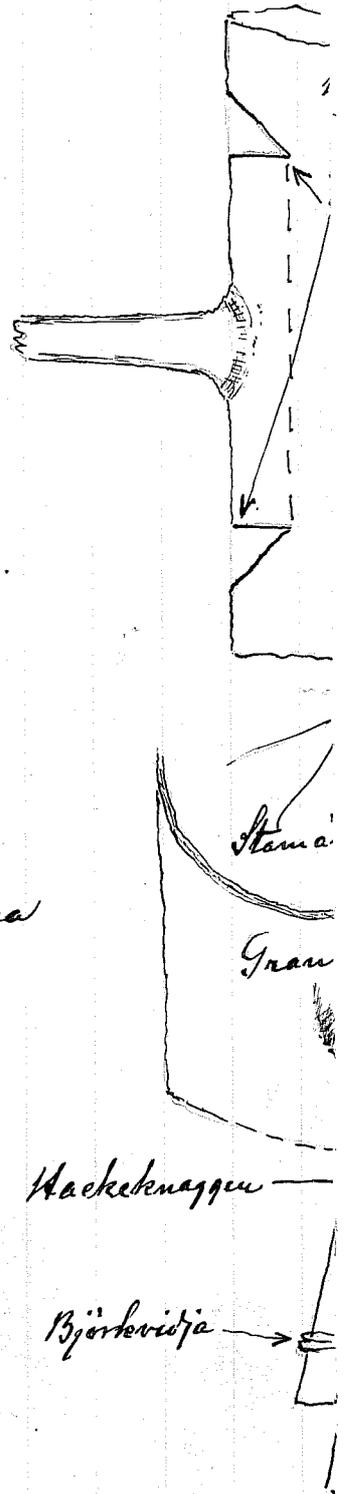

Något planad på framridan

Stobbahacka
sedt från sidan

Stobbahacka
sedt halft framifrån
för att visa hockknäbarna

Hackknäggan

Björkvidja

en. Se: texten.

4920

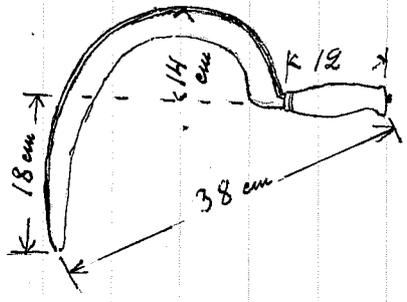
34

FOLKLIVSARKIVET
Institutionen för folklivsforskning
vid Lunds universitet

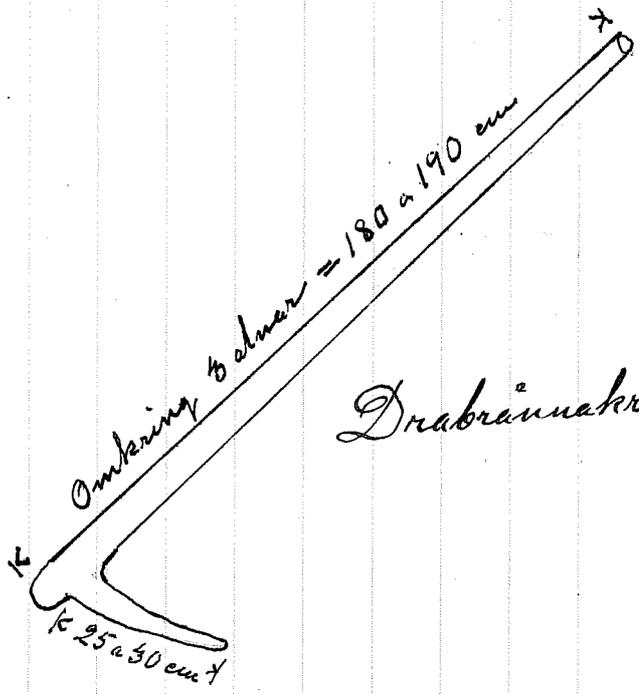
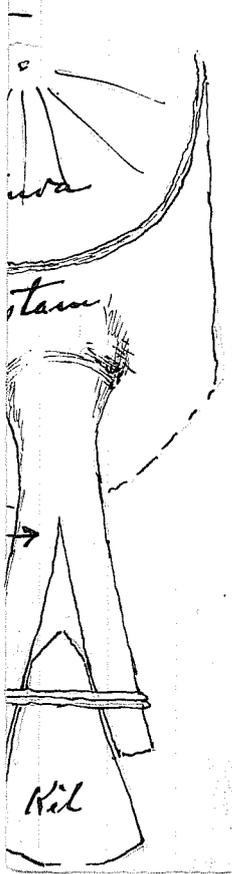
Man hugg ut ämnet
till stobbakken
och hugga hak i stammen

Skära. Färdig all säd för
togs av, både på svejor
och hemåkrar

Efter den streckade linien
huggs = klyfdes flasken ut
med knaggen som skulle
bli hakka

Smitt i Vaskhult
Småland 1869

Drabrännakrok